

El navegant Socarrats i l'illa perduda de Sant Borondó

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 03-11-2021

La Reina Joana, filla dels Reis Catòlics, va fer capitulacions amb En Gabriel Socarrats per anar a descobrir la mítica illa de Sant Borondó, Gabriel Socarrats era un potent armador de Barcelona, fill d'una família de llarga tradició en el comerç marítim. Els seus pares van formar part de les elits urbanes de Barcelona i van ser partidaris de la Generalitat en la guerra civil de 1462-1472. Ara bé, la història oficial diu que Joana no va ser mai reina de la Corona catalanoaragonesa. Article d'En Marc Pons al Nacional.cat.

Tordesillas (Corona castellanolleonesa), 1537. Joana d'Aragó i de Castella, filla de Ferran el Catòlic, vídua de Felip Habsburg, mare de Carles de Gant i reina reclosa per obra i gràcia del pare i del fill, signava unes capitulacions a favor del navegant barceloní Gabriel Socarrats, per a la conquesta, colonització i explotació de l'illa de Sant Borondó, que les cartes nàutiques de l'època situaven a cent cinquanta milles marines a l'oest de l'arxipèlag canari. Socarrats va partir immediatament i, durant setmanes, amb la seva nau va deambular infructuosament per aquell quadrant marítim buscant l'illa que assenyalaven les cartes. Però mai la va trobar. De fet, l'illa de Sant Borondó continuaria figurant a les cartes nàutiques fins ben entrat el segle XIX. Però ni Socarrats ni cap altre navegant arribarien mai a assolir les seves costes.

Qui era Gabriel Socarrats?

Segons la investigació historiogràfica, Gabriel Socarrats era un potent armador de Barcelona, fill d'una família que posseïa una llarga tradició en el comerç marítim. Els seus pares, Antoni i Brígida Socarrats, formaven part de les elits urbanes de la Barcelona de principis del segle XVI. Algunes fonts apunten que els Socarrats, originaris, remotament, de Sant Joan de les Abadesses (Ripollès)? durant la Guerra Civil catalana (1462-1472) havien pres partit a favor de la Generalitat, llavors controlada per les oligarquies del país i enfrontada amb la Corona (el comte-rei Joan II, pare de Ferran el Catòlic) i amb la pagesia de remença. Però les mateixes fonts suggereixen que, conclòs el conflicte a favor de la Corona, s'haurien acollit al perdó general i s'haurien situat en l'entorn personal i polític de Ferran el Catòlic.

Què més era Gabriel Socarrats?

Gabriel Socarrats va formar part d'una potent classe mercantil catalana que des de mitjans del segle XIV ja explorava les costes atlàntiques africanes. El viatge exploratori de Jaume Ferrer (1343) a les Canàries i a Riu d'Or, i l'Atlas Català d'Abraham Cresques (1375), cartografiat sobre les experiències dels navegants catalans de l'època, ho testimonien. Però que, un cop superats els estralls del conflicte civil català (1472), s'havien llançat, definitivament, a la conquesta de les rutes marítimes atlàntiques. Socarrats formava part d'una elit comercial catalana que, a principis del segle XVI, tenia un protagonisme destacat en aquelles noves rutes. Dispersa sobre el territori (Barcelona, València, Sevilla, Cadis, La Palma, Santo Domingo), però que conservava una identitat nacional i cultural: la seva documentació es redactava sempre en català.

Fragment de l'Atlas Català de Cresques (1375) / Font Bibliothèque Nationale de France

Què buscava Socarrats a Sant Borondó?

Des de mitjans del segle XV, el sucre procedent de la canya s'havia convertit en un dels productes comercialment més rendibles. Les explotacions de canya de sucre s'havien multiplicat, sobretot, a les primeres illes atlàntiques que havien colonitzat els europeus (Canàries i Madeira). Per tant, l'empresa de Socarrats tenia un objectiu claríssim: Sant Borondó, situat en la mateixa latitud que les illes Canàries del Hierro i de La Palma, havia de ser convertida en una gegantina plantació de canya i una potent factoria d'extracció de sucre. Un negoci on els catalans ja tenien molta experiència: les grans plantacions de canya de La Palma o de la Hispaniola estaven en mans de catalans. De fet, la primera explotació sucrera de la història americana (1504) havia estat creada pel tarragoní Miquel de Ballester, amic personal de Colom.

Per què Socarrats no va trobar l'illa de Sant Borondó?

Quan Socarrats inicia la seva empresa colonitzadora, mai ningú havia trepitjat l'illa de Sant Borondó; però, sorprenentment, el perfil de les seves costes havia estat dibuixat en diverses cartes nàutiques angleses, alemanyes i genoveses dels segles XIII i XIV. I el relleu de les seves costes s'havia detallat amb extraordinària precisió en alguns quaderns de bitàcola d'expedicions marítimes portugueses i castellanques del segle XV i principis del XVI. Fins i tot, certs documents de l'època expliquen que alguns testimonis haurien assistit a la desaparició sobtada de l'illa, engolida per l'oceà. I altres, com el portuguès Pedro Vello, que van jurar i perjurar que havien aconseguit desembarcar a l'illa, però que l'havien abandonada en el moment en què s'enfonsava a l'oceà. Cartografies, anotacions i testimonis que, únicament, servien per alimentar el misteri de Sant Borondó.

Fragment d'una carta nàutica de la costa atlàntica africana (1707) / Font: Library of Congress of United States

Per què Joana, reina boja i reclosa, va signar la capitulació de Sant Borondó?

Resulta sorprenent que Joana, mal anomenada "la Boja" a causa d'una pretesa malaltia mental que la incapacitava per governar i reclosa i maltractada, signés una capitulació d'aquelles característiques. Primer, per la seva pròpia situació ?en captivitat i sense poder?. I segon, perquè l'illa de Sant Borondó era a l'est del meridià de Tordesillas (1497), i per tant en zona assignada a la corona portuguesa. Tot plegat sembla una broma macabra, amb uns inductors (els enemics polítics de Joana) i unes víctimes (la mateixa Joana i el navegant Socarrats). Però el cert és que aquella capitulació va tenir força legal i va impulsar una empresa important. No seria fins passats tres segles (mitjans del XIX) que s'acceptaria la possibilitat que Sant Borondó no havia estat mai res més que una il·lusió òptica creada per una curiosa i estranya formació de núvols a l'horitzó.

Marc Pons

https://www.elnacional.cat/ca/cultura/marc-pons-navegant-socarrats-illa-perduda-sant-borondo_663755_102.html